

ACC. N.R. 4609

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Landskap: Blekinge

Upptecknat av: Aug. Holmberg

Härad: Bråkne

Adress: Svängsta

Socken: Isarum

Berättat av: Minnesant. av Aug. Holmberg.

Uppteckningsår: 1929.

Född år i

Uppteckningen rör Nyårsvidskepelse.

Skriv endast på denna sida!

16 sid.

4609

1

Upptecknat 1929

af Aug. Holmberg
Svängsta

Nyårs-vidskepelse

LUND'S UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

I min barndom kunde man få se att när någon arbetade i jorden och fann en flat rund sten så tog han noga vara på denamma och fauns händelsvis nagon sådan med hår i så passade den precis till sitt ändamål, vilket bestod i att använda denamma vid hyllningen av nyårsnyets första framträande. Och eftersom såvart förekom på flera ställen så kom jag att få se både tillvägagångssättet och fick lära den hyllningsvers som dervid upphästes, båra delarne följer här nedan.

"Nyårsnyet, är icke alla år, det som kommer

Materialet

Nyårsnyet

2

strax efter Nyår ¹⁶⁰⁹ utan det första som bli efter
Trettionedagen. Ty trojor fullmånen efter Nyårs-
nyet infaller Påskew och räknar man baktångs
fran Påsk så finne man de flesta är 4 fullmånar
därmedhan.

Någon dag förrän man väntade att
ja se den första smala månskaran av Nyårsnyet,
klyffdes den först omtalade stenen itu. Den bandes
derefter med ett snöre eller en vitja fast vid en lång
stang som sätttes ned i marken, ja en öppen plats
så att månen obehindrat kunde lysa på stangen,
och de vid den hängande båda stenhålarna. Folketron
var att när man nu såg denna hyllning, så
skulle han välsigna det kommande årets gröda
för den person som på detta sätt visade sin
värde för mänes gewonlighet.

Men för att hyllningen till månen skulle
vara fullkomlig hörde även till, att den som rest

upp en sådan stäng, ¹⁴⁶⁰⁰ skulle så snart mänskaran
visa sig, gå ut barkuprad och ställa sig bredvid
stängen samt hela manan med följande vers:

"Välkommen ny, och välkommen Herre

Helsing
kvåde
med koru och med kärna
med fläsk och med köste.*)
med grannet koru till hösten".

LUNDs UNIVERSITETS
FOLKOMMUNESARKIV

kvåde

För nära är sen kom jag att gå förbi numera
i ektagelser framför borden Ylämetts gärd i Björnamåla
Åsarums s. n. i början af Januari. På backen
öfvanför husen stod en upprist stäng å vilken
väl icke fanns stenar utan i stället tvåne
halprunda trädskivor. Anande hvad detta betygre
lyckades jag leta fram följande förklaring af
den gamle Ylämett: När far och farfar
gjordt iärvant och haft medgång i sina var
så kan väl jag göra likavant. Det skavar
väl åtrumstone icke. Men hyllningsversen

b) ville han icke vidga 1000 dfl han hunde, fastän
jag är säker på att han fått lära det, fastän
han skändes för att erkäenna detta.

Förklaring

*²) Böste = ett stort stycke av fläsk eller kött
Än i dag får man ofta höra uttrycket:
Fläskaböste, Ytterböste, o. s. v.

LUND S UNIVERSITETS
FORELÄNNINGSARKIV

ACC. N.R. **4609**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Aug. Holmberg.

Härad: Bräkne Adress: Svängsta.

Socken: Ikarum Berättat av: Hinnesant. av A. Holmberg.

Uppteckningsår: 1929 Född år i

Uppteckningen rör troilkonster midsommar afton.

Skriv endast på denna sida!

Uppförförat 1929 af Aug. Holmberg
UNIVERSITETSKUNSTSAMMEN
Hägersta

Kvarteren av gammal hedensk kultur.

En gång då jag som vanligt medföljde far på en tur åt skogarne, en midsommarsafton kom vi till en stuga där far skulle gå in i något ärenst.

Käringen som bodde där vägrade att öppna dörren.

Kor som käringen egde, stod kvar i lagårn istället för att vara släppt på bete så långt som det lätts på dagen. Härav drog far den slutsatsen att något mystiskt förriggick, han hade förr iakttagit att vissa karingar hade några obegripliga konster för sig just midsommarsafton. Läppa de före upp mig på det låga stugutaket och bad mig se efter vad som förekomde samtidigt jag

4609
iaktaget något rapportera det till honom.

Käringen hade en gryta över åldern samt flera slags ingredienser liggande på en brådstump i spisen. Af dessa tog han lite av hvarje och släppte ner i vattnet i grytan på samma gång han med en grötslev rörde om innehållet, samt numlade länga ohörbara rambar.

Efter att jag redogjort för vad jag sett så far: Du shall se att käringen har någon slags trollkonst för sig hem så skall vi gömma oss och ge åtta på vad resultatet blir till slut.

Om någon timma kommo trevne kvinnor en äldre och en yngre, dessa blevo insläppta och det drojde en stund innan de kommo ut igen. Om de under tiden haft någon slags ceremoni kunde vi icke konstatera Käringen som bodde på stället gick nu in i lagårn och hämtade ut hem, och under tiden bröto de andra ner granar ur en "ask" som växte strax intill, samt samlade ihop blommor

från ångan invid stugan, och av deras sorgfältiga
betande såg det ut som om de rökt ett väst slag.

Av granarne och blommorna bands nu ett par
krausar, av hvilka den ena fästades över huvudet
på hon, och den andra fästades över öjnen rygg
så att en slänga liknande en gärländ hängde ner
på varje sida. Nu gick käringen in i stugan efter
en korg vari hon nerpackat mat och dryck, hem-
madvil dena till en av de andra och gick med hon
i spisen för laget, efterföljd av sina båda kollegor,
tagande vägen ner till sjöstranden. Der bands hon
vid en stukke och alla tre kvinnorna hjälptes åt
att av sna strandstenar och jordtorvor placera ihop
en hög på stranden så att den liknade en kulle.

Derpå togs upp ur korgen ett kål hvars innehåll
tömdes över kullen. Formodligen var detta den
dekor som käringen lagade till hemma i spisen
Sedan togo alla kärningarne ett bad i sjön, och

från ången invid stugan, och av deras sorgfältiga
stende såg det ut som om de sökt ett väst slag.

Av grenarna och blommorna bands nu ett par
krausar, av vilka den ena fästades över huvudet
på hon, och den andra fästades över öjnen rygg
så att en slinga liknande en gärtland hängde ner
på varje sida. Nu gick käringen in i stugan efter
en korg var i hon nerpackat mat och dryck, hem-
made dena till en av de andra och gick med hon
i spisen för taget, efterföljd av sina båda kollegor,
tagande vägen ner till sjöstranden. Der bands hon
vid en stukke och alla tre kvinnorna hjälptes åt
att av sena strandstenar och jordtorvor plocka ihop
en hög på stranden så att den liknade en kulle.

Desspå togs upp ur korgen ett kål hvars innehåll
töndes över kullen. Formodligen var detta den
dekoré som käringen lagade till hemma i spisen
Menan togo alla kärningar ett bad i sjön, och

ACC. N.R. 4609

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Aug. Holmberg
Härad: Bråhus Adress: Svängsta.
Socken: Mörum Berättat av: Minnesant. zo A. Holmberg.
Uppteckningsår: 1929 Född år i

Uppteckningen rör Sägner om Munkholmen

Skriv endast på denna sida!

Upteknam 1929

av

Aug. Holmberg
Brångsta

Bägaren om Munkholmen

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Under Catholska tiden hade vi en mängd
munkar här i landet. I deras ämbetsutövning
ingick att de skulle vara bisköper! Och de
hemligheter ur folkets liv som de härigenom
kommo i besittning av, utnyttjades av dem
till egen ränta och folkets fördrov. Härav
uppsåto hos folket hat mot munkarna. Men
som folket stod vanmäktigt gentemot dem
fick satirern utgöra gisslet. Härigenom uppkom
Munkhistorier, nägorlunda liknande de bland
folket gängse Knallhistorierna. Följande är
ett prov på sådana fastän den numera
är utdöd.

En gammal undantagsmän, kallad "Gomme i vängen", boende i Väkoren, Mörums s. n. 4609
berättar sagnen för mig 1886. Gubben dog något
är därefter och tog sagnen med sig i graven. Efter
vid förfrogningar hos hans efterlevande anhöriga
är 1927 fanns ingen som visste något att berätta
hårom. Det torde hänt att om gubben levat, jag
kunnet erhållit något mer om kompletterat
sagnen med.

Strax utanför Fastlandet och tillhörande
Ekeholms ligger en rätt stor ö, kallad "Munkholmen".
På denna ö, eller holme slog sig några munkar
med så Lutherska lären infördes här i Blekinge.
Men om de der leggde ett litet kloster, eller
endast hade en tillfällig bostad, visste min sager-
män intet om. På holmens södra udde finnes
väl ruinen efter en stenbyggnad af stora mätte.
Men detta är bevarlemninjen efter en kasern

uppbjugo för stenhuggande. Holmen har varit utstrått förr i
stenafverkning, och icke varre än att om några
fragment efter någon forntida byggnad finns kvar
kanne man nog finna dem! Deyvar har tiden
icke tillåtit mig att förvissa mig derom.

Munkarna på holmen, erhöllt rika gåvor av
befolkningen i omkringliggande orter, så att de levde
ett liv i välmåga, och hade råd att hålla sin vinkällare
valförsedd! Något som icke lär varit förenat med
alltför stor svårighet, emedan det närliggande Elfsborg
fastän det upphört att vara stad, dock underhöll en
liflig sjöfart med utlandet, och alla fartyg som skulle
det maste passera strax utanför ons sände.

Men viin och glädje "Munkeholms" är icke
nog för att tillfredsställa anspråken hos en munk! Det
bör vara hrimus också! Och en dag då en av munkarna
gjordt visst uppåt bygget, hade han lyckats övertala en
Torsunge att följa med ut till holmen, men när han

4609

på hemvägen skulle passera genom Härstads by, där en
 mångd nyfikna invånare fannos i stugorna, ville han
 icke för dessa visa att han tog sig före något så syndigt
 som att taga kvinnligt sällskap med sig ut till holmen,
 hvarför han fann på att vira halv rundtom hela flickan!
 Därpå tog han hela bysket på ryggen och knogar eväg
 förbi husen i byn. Olyckligvis hade antingen halmen
 varit förkort, eller flickan för lång, ty både huvud och
 fötter stucko ut ett stycke i hvarvera ändan av halmen
 kärren.

"Gomme i Vängen", hade i sin ega en liten
 kopparplatta av ett spalkonts storlek, på hvilken häns= =
 delsen var ingraveras! Man saj munken i lång
 rock, qā barfota, med en borta halv på ryggen
 ur hvilken ett flickhuvud med lång härfäta
 stack fram ur öfva ändan, och tvemne nakena
 fötter, ur den andra. Platten hade jag fått

Bewiset
 för
 ovanstående

Ett
förlorat
konstföremål

Köpa för 5 kr: Men jag insäg icke drö, att den
kunde ega något värde. Gubben har trotsigen
sedan sätta den till någon Jude, ty den fanns
ej bland kvarlåtenskapen efter hans död.

Munkens
räkner
rävhare

Vid ett tillfälle, då en av munkarna varit uppåt
byggnaden, samt erhållit både många godsaker och dessutom
förärvats några dyrbara silversaker. Alltsammans förvarat
i en säck som han bar på ryggen, räkade han ut för ett
par syslolslösa "Landsknecktar", som en längre tid vistats i
orten, och välgästl. hos befolkning. Dessa bestötto allt dela
hävorna med munkens, och upphgjorde en plan, gäende
ut på att: Den ene skulle erbjuda sig att bärta munkens
bördar, och den andre smyga sig ut, och gömma sig vid
sidan av gångstigen som gick fram över det långa "flat-
berget", som utgör fastlandets avslutning mot havet, vid
det smala sund, där överfarten till holmen försiggick.

Munkens blev tacksam för den erbjudna hjälpen.

46019

och såg med belåten min att knekten förflyttade den tunga
säcken över på sin breda rygg. Längsamt gick gåndet över
och utför backar och stup, på spänger av flatuggna träd-
stammar passerade de över dyga sänkor, genom skogar och
snår gick färden, på en oalig gångstig, tills de kommo ut
på det ett par kilometer långa flatberget, vilket då som
nu är bekräftat med en mangt stora steinblock. Vid passen-
nandet av ett sådant höjde oförmodat en ekors hög-
härliga smakning. Detta var signalen, som den på
säcken bärande knekten väntat på, och strax derpå
slängde han sin börd vid en buske, han sade sig
vara trött och medan han vilaade sig, bad han munken
lära en bon över honom och ge honom aplat innan
de fortsatte längre. Något derifrån på en gräsplatte
i en fördjupning av berget föll han på kva, och
och munken ställde sig framför honom och började
läsa. Under tiden passerade den andre knekten på

Munkens
ger Åhet

att taga säcken och försörjerna. Hå att när den knekt som fått avlat reste sig och gick bort för att taga bordan på nytt och fortsätta det sista lilla vägstycket var säcken borta. Allt sammanvalde till ett mellan knekterne i förväg antalat stenkast, men för att icke munken skulle ana någon argan list, böjade knekten överosa munken med "övell" (okrävingsord) menande att om munken förlått att läsa sina böner rätt, så kunde trocken omöjligt haft magt att draga iväg med huvorna.

Allt händelsen gick munken ejist till sinnes kan man sluta till derav, att han alltsvar och ännu, under mörka nätter ärar omkring ute i hagen vid berget, för att söka efter sina så mystiskt försunna dyngripar. Detta förutsatt att sågmen talar sanning. Själf var jag derut flera nätter sommaren och hösten 1927. Utan att jag ens såg till synthen av någon munke.

Den
spökanse
munken

4609

Munkarnes slutliga ord viste min sagesman
ingenting att berätta om.

Svensk-Amerikanaren, Knut Karlsson - Östra
Edsholm, nuvarande ägare av Munkholmen är i
hög grad intresserad av att få reda på holmens historia.
Han har lovat att låna mig sin båt och på ett
sätt hjälpa mig att undersöka om der finnes några
fragment från Munktiden. Hjälp har han varken
den skarpblick, eller egen förmagan att av de obe-
tydligaste föremål draga några slutsatser. Något
som är en nödvändig förutsättning om man vill
 erhålla något pålitligt resultat av sina forsk-
ningar angående gamla händelser. För jag
tid så skall jag resa dorut och taiga holmen
i noggrant betraktande.

Aug. Holmberg